

Слава во вишніх Богу і мир всім на Землі

Під такою назвою в неділю, 12 січня 2025 року, в СНМ – Музеї української культури у Свиднику пройшов концерт різдвяних та новорічних колядок і пісень. Привітання одних з найкращих зимових свят – Різдва Христового та Нового року за григоріанським або юліанським календарем в музеї вже має свою багаторічну традицію.

СНМ – Музей української культури власними силами організує такі події, як, наприклад, всіма улюблені Новорічні традиції у скансені, пов'язані з народною «забіячкою», *Вертепи, Адвентні концерти, Різдвяна зіронька* та ін., співпрацює з творчими колективами й особистостями. В основі цієї діяльності завжди

бу, і віковічні величальні колядки, віншування, духовні пісні донині наповнюють наші серця сподіваннями, радістю та зігрівають душу.

У цей святковий час за юліанським календарем нинішній концерт мав свою чарівність і заповнив залу музею вдячними глядачами. Його програма була насичена вір-

ка Мивканичова, Мійка Божикова, Нелька Фечова під репетиторством Галини Мивканич, протоієрей Мирослав Гуменик, Православний хор при храмі святої Тройці у Свиднику під диригуванням Ладислава Костя. У їх виконанні прозвучали колядки та духовні пісні: *Рождество Твое, Добрий вечір, Во страні юдейській, Коли ясна зізда, В Віфлеємі новина, Божий син днесь, Небо і Земля, Нова радість стала, Ой у полі, полі, Будьме шитки потишени, Спи Ісусе, сти, Краєм світа, А вчера звечера, Вставай, вставай, Господарю. Дозвольте від імені цілого колективу СНМ – МУК Вам завінчувати: Вінуємо вам на тот наш юліанський новий рік, жеби вам нікому нетребало ниякий лік, жеби Божічко вам дал здоров'я, святий Петро сили, Богородичка вас хранила, добри люде мили. Жеби Вам дав Пан Біг другого дочекати з меншими гріхи, з великою радістю, з Божою милістю, при доброму здоров'ї, гоїніше, спокійніше, здоровіше, урожайніше роки пережити. Од панів ласку, од людей приязні, од милого Бога пожегання.*

Людмила РАЖИНА, СНМ – МУК.
Фото: Міріам Божик.

Карінка Мивканичова.

Мійка Божикова і Нелка Фечова.

ди була духовна пісня, колядки, щедрівки, віншування та примовляння – наші зимові звичаї і традиції. На жаль, у наш час приймати вдома різдвяних колядників, які ходять від хати до хати, мало де збереглося і в більшості відійшло у далеке минуле. На щастя, зістала у нас культура спі-

вами лемківського поета Богдана Ігоря Антонича (*Різдво, Коляда*), різножанровим виконанням стародавніх колядок – хоровим співом та в інструментальному супроводі, різноманітними віншами та побажаннями. Виступали діточки гуртку спі-

Чоловіча група Православного хору при храмі св. Тройці у Свиднику.

Православний церковний хор при храмі святої Тройці у Свиднику.

Фотовиставку Preshow Paparazzi відкрили в Гуменному

Фотовиставка Регіональної організації Словацького синдикату журналістів знайшла одноступінь у Гуменному. Першою виставкою у новому 2025 році у Вигорлатській бібліотеці стала виставка *Preshow Paparazzi*. Це презентація колекції

інсталяцією), але найголовніше, що розуміння цього почину з'явилося у Вигорлатській бібліотеці, а саме у директорки Зузани Швецової. Образно кажучи, *Preshow Paparazzi* постукали у двері, які відчинилися навстіж.

У фотовиставці беруть участь 25 авторів: Павло Богдан, Рудольф Босак, Ладислав Цупер, Андрій Дудаш, Міхал Франк, Петра Гайдощова, Зузана Гоґова, Мілан Грейтак, Якуб Галчак, Ян Яцош, Йосиф Юрчишин, Надежда Юрчишинова, Штефан Юско, Любош Кашицький, Радомир Крегель, Лорант Кулик, Вероніка Міхалікова, Марта Мохнацька, Кветослава Мудрикова, Діана Мурдзікова, Міхал Ондрик, Маріан Шимкулич, Владімір Вайс, Віктор Замборський та Павел Завацький.

Фотографії в переважній більшості відносяться до 2022-2024 рр. Професійну співпрацю та концепцію інсталяції створив Ладислав Цупер. Репродукції представлених фотографій та графічний дизайн плакату – робота Яна Єдлака.

«За змістом переважають репортажі, оскільки автори є або були активними працівниками засобів масової інформації. Кілька фотографій показують красу природи, привабливість цікавих місць у Пряшівському краї та за його межами», – додав Йосиф Юрчишин.

На підготовку, як організаційну, так і матеріально-технічну, РО ССЖ в Пряшеві отримало фінансову дотацію з бюджету міста Пряшева.

Маріан ШКУБА,
Гуменне.

фотографій, зроблених членами і нечленами Регіональної організації Словацького синдикату журналістів (РО ССЖ) в Пряшеві, перша презентація якої для широкої публіки відбулася 18 жовтня 2024 року у виставковій залі Словацько-українського культурного та інформаційного центру в Пряшеві.

Таким чином, Комітет РО ССЖ виконав своє рішення про те, щоб виставка відбулася і за межами Пряшева. Це стало можливим завдяки допомозі членів РО ССЖ в Гуменному – Маріана Шимкулича та Владу Вайса (вони допомогли з

Відкриття виставки в Гуменному відбулося в четвер, 9 січня, а всього в бібліотеці виставлено 29 художніх фотознімків 25 авторів. У порівнянні з пряшівською виставкою у складі учасників (вони з Пряшева, Кошиць, Бардієва, Свидника та Гуменного) нічого не змінилося.

«Таким чином, це різноманітна робота кількох журналістів з Пряшева і всього регіону і продовження традиції, започаткованої майже двадцять років тому», – зазначив у своєму вступному слові Йосиф Юрчишин, голова РО ССЖ (на фото), який відкрив виставку.

Читачі повертаються до бібліотек

Всім окружних бібліотек, що знаходяться під управлінням Пряшівського самоврядного краю (PSK), у 2024 році відвідало понад 500 тисяч відвідувачів, що є найвищим показником за останні вісім років.

У порівнянні з минулим роком зросла також кількість зареєстрованих користувачів, а кількість видач досягла 1,3 мільйона. Традиційно протягом року бібліотеки організували тисячі культурних подій для популяризації читання.

Як уточнила Даша Єленьова, пресекретар ПСК, відвідуваність восьми регіональних бібліотек, що перебувають під управою ПСК, зросла більш ніж на 15 тисяч читачів у порівнянні з минулим роком.

Якщо у 2023 році вони отримали трохи більше 520 тисяч відвідувачів, то в минулому році було приблизно 536 тисяч читачів. «Це найвища кількість відвідувачів з 2017 року», – заявила Єленьова.

Поповнення новими книжками

Минулого року до бібліотек надійшло понад 21 100 нових примірників книг.

Окружні бібліотеки також мають більше зареєстрованих користувачів у порівнянні з 2023 роком. Їх кількість зросла до 34 200 у 2023 році з близько 32 700 на кінець минулого року.

«Збільшення кількості відвідувачів і зростання кількості зареєстрованих користувачів пов'язане

з розширенням бібліотечних фондів, привабливими культурними подіями, які бібліотеки реалізували завдяки успішним проектам норвезьких фондів або Фонду сприяння розвитку мистецтва, літературними фестивалями, авторськими читаннями, бесідами, майстер-класами, творчими майстернями, конкурсами та вікторинами, виставками і читацькими торами», – додала Єленьова

Нові приміщення

Наприкінці року Пряшівський край відкрив нові приміщення Крайової бібліотеки ім. П. О. Гведослава в Пряшеві, яка була створена в результаті масштабної реконструкції міських будинків на вулиці Словенській вартістю 7,8 мільйона євро.

Водночас він розширив унікальну послугу бібліобусів, замінивши єдиний застарілий бібліобус, що працював у Словаччині в Піддуклянській бібліотеці у Свиднику, і додавши ще одну мобільну бібліотеку, якою керує Підтатранська бібліотека в Попрадї. Дві бібліотеки на колесах разом обслуговують понад 90 сіл у п'яти округах Пряшівського краю. Цього року регіональні бібліотеки планують запровадити новинку – електронний читацький квиток, а також, завдяки субсидіям, поповнити свої бібліотечні фонди новими книгами.

ПСК, Пряшів.

Про діяльність Союзу русинів-українців Словацької Республіки, чим живе українська громада Словаччини, що друкує українська преса Словаччини - газета «Нове життя», журнали «Дукля» і «Веселка» - можна довідатись, відкривши фейсбук чи вебсторінки:

<https://rusini-ukrajinci.sk>
<https://www.facebook.com/rusiniukrajincislovenskejrepubliky/>
<https://ukrsvit1.com.ua/zmi>
<http://ukrajinci.sk/novezytta.html>

Різдвяні свята хору «Карпати»

В кінці концерту у виконанні всіх прозвучали найвідоміша різдвяна пісня світу «Щедрик, щедрик» і не менш відома пісня «Тиха ніч»

Сороковий рік діяльності традиційно на зламі років провів Український народний хор «Карпати» з Кошиць у атмосфері найпрекрасніших свят року. Різдвяний час «Карпат» почався в середині грудня 16-им річником різдвяного концерту «Різдво з Карпатами» та закінчився вже 22-им «Святим вечором з Карпатами» за юліанським календарем.

Різдвяний концерт «Різдво з Карпатами» у суботу, 14 грудня, знову заповнив зал Історичної ратуші в Кошицях. І цього року він був складовою частиною «Кошицького казкового Різдва» і відбувся за фінансової підтримки Фонду підтримки культури національних меншин KULT MINOR.

Не лише український хор «Карпати» та його солісти Марія По-

бегова, Марія Матісова, Олена Габієва, Гелена Волошинова, Томаш Намешпетра, Андрій Личко та Андрій Гапштак долучилися до одного з найкрасивіших концертів останніх років. Немалою частиною до прекрасної атмосфери, створеної колядками та віншуваннями, долучилися і гості – подружжя Юлія та Михал Кентошові разом з членами спілки «Українська молодь Христові», чоловіча співацька група «Поляна» під керівництвом Ярослава Дірги, Тріо Корманикових у складі Юлії та Ніколаса разом із мамою Монікою, а також пластуни з кошицьких гуртків Союзу скаутів «ПЛАСТ» українсько-русинської національності в Словаччині.

Цього разу концерт «Карпат» почався відомою колядкою «До-

брий вечір Тобі, пане Господарю». Навіть в очікуванні чарівної атмосфери Різдва Христового не можна було не згадати про багатотрагедійну Україну та жертви безглуздої війни, розв'язаної московськими загарбниками, тому концертну програму розпочато хвилиною мовчання та різдвяною молитвою «С нами Бог», в самому кінці концерту заспівали ще й «Молитву за народ» Миколи Лисенка. Про мир в Україні лунали ще й благання у віншуваннях, які включили у свої виступи окремі учасники різдвяної програми. А також почесний гість концерту, Надзвичайний і Повноважний посол України в Словаччій Республіці Мирослав Кастрян.

Концерт завершено найвідомішими різдвяними піснями світу, а саме старовинною українською

народною піснею «Щедрик, щедрик», яка в різдвяну добу звучить по радіо та телебаченнях по цілому світу, а її мелодії чути у багатьох фільмах з різдвяною тематикою. І само собою, не менш відома пісня «Тиха ніч», яка вже традиційно прозвучала українською та словацькою мовами.

Модераторки Людмила Іар'янська та Марія Побегова запросили після концерту всіх присутніх глядачів на, також вже традиційний, «Карпатський пунч», який підготував Мілан Гупцей молодший з родиною. Кожний з глядачів отримав на згадку невеличкий подарунок від хору «Карпати».

Рік 2025, у якому хор «Карпати» святкуватиме своє 40-річчя великим гала-концертом, розпочався 6-го січня вже традиційною зустріччю – 22 річником «Святого ве-

Несподіванкою був чудовий вертеп пластунів з кошицьких гуртків «ПЛАСТ» в Словаччині

чора з Карпатами» за юліанським календарем. Родини, друзі, гості та спонсори хору знову зустрілися за багатим щедровечірнім столом із традиційними різдвяними стравами, які підготував жіночий склад хору. До багатих новорічних побажань долучилися до хору і Юлія Кентошова разом з молоддю із спілки «Українська молодь христова» та солісти Опері Національного театру Кошиці Максим Куценко та Мирослава Гаврилюк. Несподіванкою був і чудовий «Вертеп» у виконанні новаків і юнаків з кошицького пластового гуртка, який уже регулярно працює в Кошицях під керівництвом Емілії Яцишин і Маріани Кравець.

Всі разом провели дальший незабутній вечір, під час якого словами та думками зверталися з проханнями та побажаннями, особливо про припинення безглуздої війни та мир для України і в цілому світі.

Святослав ДОВГОВИЧ.
Фото: Мирослав Вацула.

Хор «Карпати» запросив найближчих на вже 22 «Святий вечір з Карпатами»

Гостями концерту були і подружжя Юлія та Михал Кентошові разом з членами спілки «Українська молодь Христові»

Колядувати прийшли і Юлія Кентошова разом з членами спілки «Українська молодь Христові»

Гості коло щедровечірнього стола насолодились і мистецтвом солістів Опері Національного театру Кошиці Максима Куценка та Мирослава Гаврилюк

Закарпатський хор колядував в Словаччині

У передріздвяний час хористи виступили з українськими колядками в Банській Бистриці і Братиславі. Хор запропонував глядачам також урочистий концерт «Слава во вишніх Богу» Дмитра Бортнянського, відомі різдвяні мелодії і всесвітньовідомий «Щедрик». Соло виконували заслужена артистка України Яна Садварій, Ольга Свіда, Вікторія Тимко, Ольга Міщенко

Концертний тур розпочався з Банської Бистриці, де на запрошення керівництва Університету Матея Бела та за сприяння Закарпатського обласного культурно-просвітницького товариства словацьких жінок «Довіра» (голова – Яна Дудаш) закарпатські артисти виступили на центральній площі міста в рамках великої святкової програми.

Решта концертів колективу під керівництвом директора-художнього керівника та головного

диригента хору Наталії Петій-Потапчук відбулися в церквах і храмах.

Зокрема, в Братиславі колектив презентував свою різдвяну програму в двох греко-католицьких церквах і відвідав Посольство України в Словаччій Республіці. Крім того, відбулося урочисте підписання Меморандуму про співпрацю між КЗК «Заслужений академічний Закарпатський народний хор» ЗОР та Українським музично-драматичним ансамблем ім.Тараса Шевченка в Братиславі. Особливу подяку хористи висловили голові ансамблю Михайлові Калиняку за сприяння в організації концертів.

Широку інформацію Таїсії Грись про концерти хору в Словаччині, Угорщині та Італії та про зустрічі з громадянами цих країн помістив сайт Закарпаття онлайн (Ужгород).

-р-

КАЛЕНДАР ЦЕНТРАЛЬНИХ АКЦІЙ Союзу русинів-українців Словачкої Республіки у 2025 році

	Назва акції	Дата проведення	Місце проведення
1.	Щедрий вечір, добрий вечір	12.1.2025	СНИНА
2.	63 Фестиваль драми і художнього слова ім. Олександра Духновича	13.-14.5.2025	ПРЯШІВ
3.	71 Свято русинсько-української культури	20.-21.6.2025	СВИДНИК
4.	20 фестиваль «Пізнавай та зберігай традиції своїх предків»	9.8.2025	ОРЯБИНА
5.	51 Підгородське свято	31.8.2025	ПІДГОРОДЬ
6.	33 Фестиваль духовної пісні	4.-5.10.2025	СНИНА
7.	51 огляд народних пісень Маковицька струна»	8.11.2025 9.11.2025	БАРДІЇВ ПРЯШІВ
	Регіональні конкурси:	квітень-червень 2025	Бардіїв, Гуменне, Пряшів, Свидник, Кошиці, Стара Любовня, Списька Нова Весь
8.	Не забудь свою колиску /цикл програм/ 17 річник	II півріччя 2025	В селах на території діяльності окремих РР СРУСР

Головним організатором 60 Фестивалю фольклору русинів-українців Словаччини 31.5.-1.6. 2025 буде село Камійонка за співучасті Союзу русинів-українців СР.

Зберігаємо народні традиції

Традиційно на початку календарного року члени 3 Первинної організації СРУСР на своїх звітних зборах оцінюють свою діяльність за попередній рік та зустрічають Новий рік за юліанським календарем.

Так було і 13 січня, коли в залі Словацько-українського культурного та інформаційного центру в Пряшеві зібралося понад 50 членів, які вітали між собою голову ЦР СРУСР пана Павла Богдана, голову РР СРУСР в Пряшеві пана Андрія Яцканіна та пана Мілана Коркобця, голову V Миської організації Об'єднання пенсіонерів Словаччини в Пряшеві - Старе місто, яка дуже тісно співпрацює з нашою базовою організацією. Головував на зустрічі пан Петро Бегені, голова організації.

Павло Богдан високо оцінив діяльність нашої організації та допомогу членів в організації не тільки центральних акцій СРУСР, але й багатьох культурних подій, які СРУСР організовує в приміщенні Центру, таких як: зустрічі з піснею, різні художні виставки, туристичні походи, окружне коло пісенного огляду «Маковицька струна», а також бригадну допомогу в будинку Центру та його околиць. Наприкінці зустрічі ми привітали двох нових членів і наших ювілярів - Єву Олеар з її круглим ювілеєм та Андрія Баланчіна, який дожив до прекрасного дев'яностолітнього віку, і заспівали їм многоліття.

Для урочистого вечора Стефан Секерак приготував смачну капусницю. Вечір модерував

Петро Бегені. Новорічна зустріч, як і годиться, не обійшлась без співу і музики.

Прекрасні українські та словацькі народні пісні не тільки зігріли серця наших членів, але й змусили їх танцювати. Грала акордеоніст Ігор Крета і музиканти Віктор Гащак та Ярослав Ріділа.

Всі розійшлися по домівках з надією, що такі зустрічі будуть частіше організовуватися нашою первинною організацією і що вона буде поступово омолоджуватися.

-ні-
Фото Степана Лоренца.

На південь і південний захід від Головного Карпатського хребта розташована низовина, через яку протікають ріки Дунай і Тиса. Впадіння Дунаю в Чорне море надало йому особливого значення. Дунай став оборонною лінією, спочатку для Римської, а потім для Візантійської імперії проти північних і східних «варварів».

Другою великою рікою була Тиса, яка бере свій початок із двох джерел – Чорної Тиси і Білої Тиси. До Тиси несли свої води – Тересва, Теробля, Ріка, Боржава, Латориця, Уж, Лаборець, Ондава, Бодрог.

На захід від Сланських гір ріка Горнад впадає в Слану, що теж несе свої води до Тиси. З лівого боку в Тису вливається ріка Самош, Тур і Красна.

Захищене із заходу Татрансько-Гемарською височиною, із півночі Бескидами, а з північного сходу – Полонинськими Карпатами, Верхнє Потисся складає цілісну географічну область з особливими природними умовами. Тисо-Дунайська рівнина відзначається родючими ґрунтами, фауною і флорою. Тут знаходили собі місце і пастух-скотар, і землероб, і кочівник.

Територія Східних Карпат і прилеглих до них земель була районом, де стикалися два відмінні між собою світи – середньоевропейський і східноєвропейський.

Історія людства почалась у свій давнині, коли людина стала виготовляти перші примітивні знаряддя праці. Вчені вважають, що сталося це понад 2 млн років тому.

Карпати ніколи не були порожні. Археологи засвідчили сліди людей в кам'яному віці. Найдавніша людська стоянка біля села Королево, їй 1 млн років. Вона найдавніша в Європі.

НАША ДАВНЯ ІСТОРІЯ

ЙОЛАНА ГОЛЕНДА

Люди жили родовими общинами. Археологи знайшли статуєтки жінок, що вказували на існування культу матері-прародительки, березині домашнього вогнища і господарства. Археологічні пам'ятки на території історичного Закарпаття (Закарпаття та Східна Словаччина, за Ю. Химинцем) було пуповинним зв'язком з'єднане з Оратанією, Трипіллям, скіфами, сарматами, антами. Все, що відбувалося на території Праукраїни, торкалось і нашої землі, чи це комусь подобається, чи не подобається. Зв'язок в силу історичних умов часто переривався, але знову відновлювався.

Поселення у Великій Паладі сягає до кінця V – початку IV тис. до н.е., отже існувало понад 6000 років тому, воно належало ослімому землеробському населенню з високою культурою – оріям, звідки пішла назва Оратанія, що є підтвердженням нашої належності до Праукраїни.

У 2012 р. група визначних міжнародних учених і експертів у галузі генетики під керівництвом Пітера Фостера у Великобританії провели масштабне генетичне дослідження ДНК жителів України.

В українців виявлено 53% хромосомів від оріїв. Цей ген виявлено і в інших народів Європи, але його показник значно низький. Звідси вчені дійшли висновку, що українці були прабатьками європейців.

Трипільські, кельтські, варязькі хромосоми становлять 20%, але їх характеризують як трипільську.

Кожний шостий українець но-

сить у собі хромосоми скандинавського походження. Варяги прибули на нашу землю як військова еліта – як дружинники для особистої охорони князів. Було їх небагато. Та навіть жменька чужинців, що потрапили у вищі прошарки держави, можуть залишити слід також у генетичному фонді цілого народу. Тому в кожного 15-го українця виявлені хромосоми, які ріднять нас з ірландцями, англійцями, шотландцями.

Сучасні можливості ДНК-аналізу людських генів дозволяють побачити свій родовід кожної людини на період у понад 30 тисяч років тому і впевнено дістати відповідь: звідки вона родом, де її коріння.

У той час, коли орії проживали на території Праукраїни, середньорічна температура різко понизилась на багато градусів, що привело до похолодання й серйозно відбилося на людській популяції.

У результаті вижили тільки ті люди, що здатні були вживати молоко. Саме молоко не дало людям померти від голоду і дало можливість цивілізації оріїв продовжити своє існування, продовжити свій рід.

За висновками генетиків, у Європі були два місця, де люди могли пережити – Праукраїна та Іберійський півострів.

Територія нинішньої Росії була вкрита льодом і людського життя на ній ще довго не було.

Далі генетики доказали, що кожний шостий українець був нащадком кельтського походження. Кель-

Державні нагороди

Посмертно була нагороджена учасниця СМП Анна Бергерова

Президент Словацької Республіки Петер Пеллегріні нагородив державними нагородами 18 діячів культури, науки, спорту та інших сфер суспільного життя. У суботу, 11 січня, він вручив найвищі державні нагороди з нагоди 32-ї річниці Словацької Республіки.

Rad Ludovíta Štúra II. triedy, občiansky, in memoriam – *за mimoriadne zásluhy o demokraciu a jej rozvoj, ľudské práva a slobody a ich ochranu*

В перекладі: **Орден Людовіта Штура II ступеня, цивільний, in memoriam** – *за виняткові заслуги в галузі демократії та її розвитку, прав і свобод людини та їх захисту*

Анна Бергерова народилася 3 березня 1930 року в Габурі (округ Меджилабірці).

У неї було два брати, які брали активну участь в антифашистських групах у Чеській Республіці. Після початку війни жила з матір'ю Юлією та сестрою Марією. Після того, як німецькі солдати оселилися в їхньому будинку, вони втекли до партизанів. Вона допомагала лікарю на прізвище Ірубєр (власне ім'я Йозеф Доліна) як медсестра в партизанському з'єднанні Чапаєв (яке також діяло в гумеському регіоні).

Водночас вона та її сестра Марія працювали зв'язковими, забезпечували боєприпаси і ходили у розвідку. Після прориву німецького фронту в листопаді 1944 року біля Калинова вона продовжувала працювати медсестрою для солдатів і партизанів, які поверталися з фронту, а також для в'язнів, звільнених з концтаборів.

Після війни Анна Бергерова закінчила Гумеську гімназію та юридичний факультет Університету Коменського в Братиславі. Працювала функціонеркою Союзу словацьких жінок, а згодом, на пенсії, брала участь у громадсько-політичному житті. Померла 19 лютого 2024 року.

-р-

лежала давня українська мова – санскрит.

Відомий британський вчений-філолог Річард Білсон писав у «Британській енциклопедії»: «Англійська мова та більшість індоєвропейських мов походять із прамови, що нею розмовляли десь 5 тис. років тому на сучасній території України».

А вчені Індії встановили, що батьківщиною санскриту не була Індія, як певний час вважалося, а походила від оріїв з Придніпров'я. Це визнали діячі Індії Д. Неру та І. Ганді, що індійці походили з Праукраїни.

Понад 600 слів у санскриті та в українській мові звучали однаково, а ще більше їх співзвучних. Наприклад: вдова, зять, тесть, брат, дід, син, яр, край, кров, дім, двері, мати, світ, Донець, Непра, жити, любити, щирий, дар, жито, юний, мара (смерть), поле, біда, просити, сміятися, пити, бути, бити та інші.

Багато слів санскриту успадковані і на історичному Закарпатті. Нарешті, від оріїв пішло свято Матері-Ночі – свято сонця, розквіту природи, життя, яке знаємо як свято Івана Купала або Зелених свят, Русаля, Яна і т. д.

Від оріїв пішли назви Дажбог, Велес, Страбог. Тому в «Слові о полку Ігоревім» українців названо «дажбожими дітьми», «велесовими внуками» та ще «хохлами», що означало «синами Сонця».

Також поховальні ритуали були спільні, що доказали археологи (Пряшів, Коштяни, Шебастовці, Михалівці, Гуменне).

Уже орії відрізнялись від інших навколишніх народів. За Біблією, вони були народом «рош» /«рус»/-слов'янами.

(Далі буде)

Минуло 35 років від з'їзду русинів-українців Чехословаччини

20 січня 1990 року відбувся з'їзд русинів-українців Чехословаччини. З'їзд став результатом ініціативи громадського суспільства, яке активізувалося після так званої Оксамитової революції, що відбулася в листопаді 1989 року в Чехословаччині. Революційні зміни торкнулися і регіону, в якому проживають русини-українці. У цей період почали з'являтися різні ініціативні групи не лише у великих містах, таких як Пряшів і Кошиці, але й у менших містечках. Особливо активною була ініціативна група в місті Меджилабірці.

Основною метою цих ініціативних груп було виправлення помилок, які накопичувалися в суспільстві протягом кількох десятиліть. Значну увагу вони приділяли вирішенню питань культурно-національного життя, але з часом їхні завдання розширилися, охоплюючи майже всі аспекти суспільного життя. До вимог ініціативних груп увійшли також питання вирішення соціально-економічних проблем регіону, де проживають русини-українці.

У створених ініціативних групах виникали розбіжності з окремих питань, тому постала потреба координувати їхню діяльність. Основна увага зосереджувалася навколо ініціативної групи у Пряшеві, яка була створена при Культурному союзі українських трудящих у Пряшеві. На той час це була єдина громадська організація, що займалася проблемами русинів-українців у Чехословаччині.

Відповідно, вирішення вимог змін і проблем пропонувалося здійснювати через існуючу організацію – Культурний союз українських трудящих (КСУТ). Для цього органи КСУТ кооптували активних членів окремих ініціативних груп, які разом із функціонерами союзу організували зустрічі з представниками державних органів.

Так, уже 20 грудня 1989 року відбулася зустріч делегації Центрального комітету КСУТ у складі Федора Ковача, Івана Панчури та представників ініціативної групи русинів-українців Чехословаччини за перебування – Івана Ваната та Івана Бачі – із заступником голови уряду Словацької Соціалістичної Республіки з питань національностей Олександром Варгою та заступником голови Словацької Національної Ради Казимиром Надьом.

Під час цієї зустрічі члени делегації обговорювали ідею створення представницького органу русинів-українців, подібного до Української Народної Ради Пряшівщини. Такий орган міг би займатися вирішенням актуальних проблем, з якими стикалася ця національна меншина, а також координувати зусилля для захисту її прав та інтересів.

Представники ініціативних груп активізувалися і в медійному просторі, причому не лише на регіональному рівні, але й у центральних медіа. На початку 1990 року було організовано діалог представників різних національних меншин Словаччини на Чехо-Словацькому телебаченні в Братиславі.

До участі в цьому діалозі було запрошено двох представників від русинів-українців: одного окремо за русинів, іншого – за українців. Уже тоді проявилися спроби розділити одну етнічну групу на дві окремі. На цей ді-

алог були делеговані Ярослав Сисак – за русинів та Іван Бача – за українців. Перед початком діалогу Іван Бача намагався домовитися з Ярославом Сисаком про спільну позицію, яка б базувалася на єдності національної орієнтації. Однак спільної узгодженої позиції досягти не вдалося, що відобразило різні погляди на подальший розвиток і позиціонування етнічної спільноти.

Частина населення не сприйняла рішення називати національну меншину, що споконвіку проживає на сході Словаччини, українцями. Це було зумовлено поспішністю ухвалення рішення партійними органами без належного обговорення з громадськістю, а також його збігом із іншими суперечливими заходами, зокрема запровадженням православ'я та колективізації, які викликали значний спротив серед місцевого населення. Щоб уникнути розколу етнічної спільноти на дві окремі національні меншини, поряд із назвою «українець» почав використовуватися термін «українець-русин». Така подвійна назва мала символізувати єдність і стати сполучною ланкою між людьми з різними поглядами на власну національну ідентичність.

Аби зміни в суспільстві і процес формування представницького органу були демократичними, розпочалася підготовка до позачергового з'їзду КСУТ. Щоб цей з'їзд міг представляти не лише членів культурної організації, а й усіх українців-русинів, до складу делегатів залучили також представників регіональних державних органів. У рамках підготовки було розроблено статuti органів, які повинні були займатися вирішенням питань, пов'язаних із захистом інтересів національної меншини.

У зв'язку з тим, що українці проживали не лише в регіоні східної Словаччини, але й по всій Словаччині та в Чехії, було запропоновано створити Українську народну раду Чехословаччини й підготувати її статут, який мав бути ухвалений на всенародному з'їзді. Щоб уникнути непорозуміння у державі, було вирішено перед ухваленням цих документів організувати зустріч із представниками найвищих державних органів, на яку Президент Культурного союзу українських трудящих делегувала Федора Ковача – депутата Федеральних зборів ЧССР, Івана Бачу та Юрія Шпірка.

17 січня відбулася зустріч Івана Бачі та Юрія Шпірка (Федір Ковач через запізнення літака на зустрічі не був) із головою Словацької Національної Ради Рудольфом Шустером, його заступником Йозефом Широтняком та секретарем Шіном. Пропозиція створити

Українську народну раду Чехословаччини як представницький орган українців спочатку не була прийнята однозначно. Особливо гостро її критикував секретар Словацької Народної Ради. Голова Словацької Народної Ради Рудольф Шустер, однак, висловив розуміння щодо ідеї створення представницького органу української національної меншини, але мав зауваження до самої назви. Він вважав, що назва «Українська народна рада» могла викликати відчуття, що цей орган є аналогічним до Словацької Народної Ради, що, в свою чергу, могло спричинити непорозуміння між населенням Словаччини. Після кількох обговорень і пропозицій змінити назву (наприклад, на «Центральний комітет» або «Центральну раду союзу українців») було досягнуто компромісу, і орган вирішили назвати **«Рада українців-русинів Чехословаччини»**. Це мало запобігти поділу національної меншини, частина якої ідентифікувала себе як русини.

Однак, навіть після узгодження необхідності створення представницького органу русинів-українців, деякі члени організації все ще висловлювали побоювання щодо його утворення. У день з'їзду, перед його початком, була скликана нарада за участі заступника голови Словацької Народної Ради. Він підтвердив згоду голови Словацької Народної Ради на створення такого органу.

З'їзд ухвалив проголошення позачергового з'їзду КСУТ за з'їздом всіх русинів-українців Чехословаччини. Однак під час з'їзду появилися намагання не прийняти ідею єдиного представницького органу українців русинів. Особливо представники ініціативної групи русинів з Меджилаборця на чолі з Василем Турком відкидали таку ідею. Все ж таки після широкого обговорення і глибоких дискусій на з'їзді була створена **Рада русинів-українців Чехословаччини** і був ухвалений її Статут. Рівночасно було прийняте рішення, «що новообраний голова Ради русинів українців та його заступник виконують одночасно дотепершні

посади голови і секретаря Союзу русинів-українців Чехословаччини від 1 лютого 1990 р». Далі було доручено Раді «у згоді з пропозиціями делегатів з'їзду допрацювати Статут Ради русинів-українців Чехословаччини та пред'явити його Міністерству внутрішніх справ ССР як правовий документ **нового органу русинів-українців Чехословаччини»**.

Рада русинів-українців Чехословаччини обрала головою Миколу Гиряка, а його заступником – Мілана Бобака.

Однак до реалізації рішення з'їзду про створення Ради русинів-українців Чехословаччини так і не дійшло. У підсумковій оцінці з'їзду, яку представив Микола Гиряк, зазначено: «У ході роботи з'їзду, за пропозицією ЦК КСУТ, дійшло до зміни назви української національної організації – Культурного союзу українських трудящих (КСУТ) на Союз русинів-українців Чехословаччини (СРУЧ), а Пленум ЦК КСУТ було перейменовано на Раду русинів-українців Чехословаччини (РРУЧ)». Отже, про створення нового органу в оцінці з'їзду взагалі і не згадувалося.

Зрозуміло, що від моменту проголошення створення представницького органу русинів-українців до його закріплення в конституції потрібно було подолати чимало труднощів. Проте надія на успіх цього процесу існувала, оскільки питання національностей у той час були надзвичайно актуальними.

Попри конституційне забезпечення рівноправності чеського та словацького народів, існувала можливість закріпити в конституції також права національних меншин, в тому числі і русинів-українців. Однак тогочасне керівництво Ради русинів-українців навіть не спробувало домагатися цього.

Спроба об'єднати керівні функції Союзу русинів-українців та Ради русинів-українців Чехословаччини з метою уникнення суперечок між цими органами не знайшла підтримки. Це, у свою чергу, призвело до ліквідації представницького органу – Ради русинів-українців Чехословаччини – ще на етапі її формування.

Через те, що рішення з'їзду не виконувалися, свою діяльність не припинили кілька ініціативних груп, а з часом почали виникати нові громадські організації, які намагалися реалізувати завдання, поставлені на з'їзді. Це призвело до розпорощення зусиль і частих непорозуміння між окремими організаціями.

Для вирішення суспільно-політичних та соціально-економічних проблем регіону згодом виникла ідея створення політичного руху під назвою «Піддуклянська демократична громада». Протягом десяти років цей рух аналізував ситуацію в регіоні й домагався вирішення нагальних проблем через державні органи Словацької Республіки.

Піддуклянська демократична громада співпрацювала з органами місцевого самоврядування та брала участь у регіональних і комунальних виборах, забезпечуючи обрання своїх представників до місцевих органів влади. У співпраці з депутатами рух розробив низку програм регіонального розвитку. Однак громада не змогла здобути ширшої підтримки ані від державних органів, ані від громадських організацій русинів-українців.

Згодом на черговому з'їзді Піддуклянська демократична громада була перейменована на Регіональну демократичну громаду, а делегати з'їзду обрали нове керівництво. Проте рішенням державних органів, спрямованим на зменшення кількості політичних суб'єктів, діяльність Регіональної демократичної громади було припинено.

Нині в нашому регіоні діють дві основні громадські організації: Союз русинів-українців Словаччини та Русинська оброда. Однак вони досі не змогли налагодити ефективну комунікацію та співпрацю між собою. Унаслідок цього багато питань, важливих для життєдіяльності русинів-українців, залишаються невирішеними.

Ретроспективний погляд на основі матеріалів з архіву СРУСР підготував Іван БАЧА.

80-та річниця визволення Бардієва

У понеділок, 20.1.2025 р. самоуправа міста Бардієва, державна адміністрація, представники Словацького союзу антифашистських борців, учні та студенти, а також представники установ та організацій Бардієвського округу відзначили 80-ту річницю визволення Бардієва біля Монумента подяки на площі СНП.

Як сказав у своїй урочистій промові приматор Бардієва Борис Ганущак, «...збереження пам'яті про всіх тих, хто приніс незмірні жертви, щоб ми і наші нащадки могли вільно працювати і жити, повинно стати однією з незгладимих

цінностей нашого життя. Саме тому імена та прізвища тих борців з нашого району та сусідньої області, які віддали своє життя або зазнали поранень з довготривалими наслідками в ім'я цінностей справедливості, свободи та прагнення до кращого майбутнього, а також тих, хто вижив у визвольних змаганнях, викарбувані на Меморіалі подяки, перед яким відбувається церемонія вшанування пам'яті. Віддаймо їм глибоку шану і вдячність, які пов'язані з їхніми бойовими заслугами, відвагою і жертвовністю у Другій світовій війні».

-мб-

